

Učiteljski Tovariš

Stanovsko političko glasilo UJU — Poverjeništvo Ljubljana.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6/1. Rokopisov ne vračamo. Nefrankiranih pisem ne sprejemamo. Izhaja vsak četrtek. Naročnina letno 60 Din., za inozemstvo 80 Din. Člani pov. UJU plačajo list s članarino. Oglaš po ceniku in dogovoru, davke posebe. Pošt. ček. rač. 11.197. Telefon 3112.

K novemu položaju.

Z ukinjenjem ustave in novim stanjem v državi je postavljena stanovska organizacija v povsem spremenjeno situacijo, ki zahteva od vodstva izredne prevdarnosti za vsak ukrep in enako tudi od društvenih odborov. Za prehodno dobo imajo osebe, ki načelujejo politični upravi, izredna pooblastila in moč, česar se naj vsi funkcionarji zavedajo. Zavedajo se naj tudi vseh konsekvenc svojih ukrepov z ozirom na nove zakone, ki urejajo razmerje državljanov do države.

Naša stanovska organizacija se je kot stanovsko-politična organizacija doslej uveljavljala in se v danih razmerah edino mogla uveljaviti kot nekaj regulator vpliva političnih strank in to s svojo moralno silo kot edini pooblaščen predstavitelj stanu, ki ga v celoti ne more nobena stranka trajno brez lastne škode prezirati ter potom članov, ki kot pristaši različnih strank zastopajo vsak v svoji stranki naše skupne programatične zahteve in načela.

Danes, ko je akcijska moč strank omejena na minimum, ko so prevzeli vso odgovornost za upravo močje, ki jih je zaupanje vladarja postavilo na čelo iste in jih zakon v vsakem pogledu štiti, je tudi stanovska organizacija kot stanovsko-politično borbeni činitelj začela izgubiti svoj prvotni delokrog, v kolikor se ne bo zadovoljevala z raznimi intervencijami ter apelirala na uvidevnost odgovornih in odločujočih oseb.

Kot stanovska organizacija bi bil potemtakem njen delokrog skrajno utesjen, ako si ne bi bili zamislili njenih nalog mnogo večjih in širših.

Naš program je kljub temu, da smo ga omejili iz politične treznosti in ideoloških razlogov na one zahteve, ideje in cilje, ki so nesporno skupni celemu stanu, tako širok, da v nobenem slučaju ne more nastati za nas situacija, kjer bi vezanji rok in v brezdelju morali čakati drugih časov.

Iz novega položaja sledi za nas samo ena konsekvence: V kolikor smo na eni strani omejeni v svojem delokrogu, toliko intenzivneje se hočemo udeleževati v drugi smeri. In to ne velja le za celotno organizacijo učitelstva, ampak tudi za posamezna društva. Institucija krožkov dobi s tem še večji pomen.

Kako ogromna je naloga, ki smo si jo postavili z novo smerjo glede vzgoje članstva k politični in duhovni samostojnosti, k stanovski solidarnosti in pravemu tovarištvu, k narodni zavesti, t. j. zavesti odgovornosti posameznika napram celoti, glede strokovne, splošne in politične izobrazbe članstva, glede gospodarske in socialne samopomoči! To, kar smo doslej v tem pogledu storili, je komaj skromen začetek. In naš prostvetni in pedagoški program, naš tisk, Mladinska Matica, naše izvenšolsko delo itd.!

Zavest širine in ogromnosti naših nalog nas naravnost sili k omejitvi in ekonomski izrabi sil in smotnosti v delu, ki se izogiba vsakega nepotrebnega eksperimentiranja in dilematizma. V svoji gorečnosti smo zasnovali marsikak širok načrt, a nismo prišli preko začetka, ker je bil psihološko premalo pretehtan in smo nadenjali lastne sile. Velika pomanjkljivost našega dela je v tem, da ne znamo pritegniti in zaposliti vseh razpoložljivih sil. Nima vsak razumevanja za velikopotezno delo, a mnogo je tovarišev in še več tovarišic, ki bi z veseljem delali, ako bi jim kdo odkazal skromen delokrog, ki bi odgovarjal njihovim silam in nagnjenjem. Tudi z današnjim učitelstvom bi se dalo mnogo, mnogo več doseči, kot se doseže. Res je v našem stanu, kakor povsod, mnogo materialistične miselnosti, a mogoče še več neizrabljenega idealizma, sil, ki neplodno usihajo, ker jim nihče ni znal dati prave smeri. Veselje do dela raste z uspehom. Ni vsak borec! Koliko razočaranj doživlja naša učiteljska mladina in koliko prezgodnje resignacije srečavamo pri njej, ker ni našla opore in pravih mentorjev ob vstopu v poklicno življenje. Najti moramo pota in načine, da našo mladino bolje usposobimo za njeno javno delo med ljudstvom.

Le zavedajmo se: vse je odvisno od našega dela — šolskega in izvenšolskega. Dogodki se prehitujejo. Kar smo izrekli večeraj kot domnevo, je jutri že lahko dejstvo. Vladarjev manifest napoveduje novo ureditev države. Mi vidimo, da prihaja to, kar mora priti — tudi brez naše zasluge in sodelovanja. Kakršnakoli bo ta ureditev, ali nas zadovolji ali ne, eno je gotovo, da se bo po njej usoda slovenskega šolstva in učiteljstva v veliko večji meri odločala doma kot doslej, da bo torej stalo organizirano slovensko učiteljstvo kmalu pred veliko težjo in odgovornejšo nalogo kot doslej, ki bo zahtevala od njega mnogo več iniciativnosti in napora njegovih sil, ako hoče sodelovati o lastni usodi. In to hoče, in noče nikdar več dopustiti, da bi se reševala njegova življenjska vprašanja brez njega in preko njega. Zato preostaja njemu in organizaciji samo ena pot, pot dela, smotrenega dela, kajti, kdor hoče žeti, mora tudi orati in sejati.

Nov položaj v državi.

Od zadnje številke našega lista so se dogodili zgodovinski dogodki v državi: Vladar je izdal manifest na narod, s katerim ukinja ustavo.

Vladar povdarja v svojem manifestu, da so »parlamentarizem začele zlorabljati zaslepljene politične strasti v taki meri, da je postal zapreka za vsako plodonosno delo v državi«. »Bodoči napori imajo zgolj en cilj, da se v najkrajšem času doseže ustvaritev onih ustanov, one državne uprave in one državne ureditve, ki bo najbolj odgovarjala splošnim narodnim potrebam in državnim interesom.«

Vsa oblast v državi je prešla na osebo vladarja.

Zakon o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi določa v čl. 18., da se izdajajo in proglašajo kraljevi ukazi z močjo zakona. Ukaze soprodpisujejo predsednik ministrskega sveta, resorni minister in minister pravde. Zakon dobi obvezno moč 15 dni po razglasitvi v »Službenih Novinah«, ako zakon sam ne določi drugače.

Oblast in občinske samouprave so razpuščene.

Zakon o tisku je poostren poleg drugih s sledečimi določbami:

§ 9. Urednik novin ali začasnega lista je dolžan brezpogojno objaviti v prihodnji številki lista ali spisa vsak popravek o dejstvih, iznešenih v njegovem listu, ki mu ga pošlje oblast.

§ 11. Člen 33. se menja in se glasi: Za kaznjiva dejanja in prestopke o tisku odgovarjajo skupno pisec, urednik, izdajatelj, tiskar in razpečevalec po določbah kazenskega zakona o zaščiti države odnosno po odredbah zakona o tisku.

Odredbe člena 34., 35., 36., 37., 38. in 39. zakona o tisku prenehajo, v kolikor so v nasprotju z drugimi členi.

§ 14. Minister notranjih del lahko preprovo nadaljnje izdajanje časopisov:

1. Ako je list bil 3-krat zaplenjen v enem mesecu.

2. Ako list ne natisne v naslednji številki oblastnega popravka.

3. Ako se denarna globa, na katero je bila odgovorna oseba obsojena, ne plača v 3 dneh.

Pod prepovedjo izhajanja lista se razume stalna prepoved izhajanja lista, z drugimi besedami: prepoveduje se nadaljnje izhajanje lista, čeprav bi bil prijavljen v drugi obliki ali z drugim obrazcem, kakor je list, ki je bil prepovedan.

Zakon o zaščiti države se je poostiril poleg drugih določb s sledečimi:

§ 1. Kot zločin v smislu kazenskega zakona se bodo smatrala naslednja dejanja:

1. Pisanje, izdajanje, tiskanje in razpečevanje knjig, novin, plakatov ali objav, kojih namen je hujskati na nasilje proti državi ali oblasti in splošno ogrožanje javnega miru ali javnega reda. To velja tudi za vsako pismo ali ustmeno propagando ali nagovarjanje drugih, naj bi spremenili politični ali socialni red v državi z zločinom, nasiljem ali s kakršnokoli drugo vrsto terorizma.

2. Organiziranje, podpiranje ali ščevanje članov posameznih udruženj, kojih namen je propagirati komunizem, anarhizem ali te-

rorizem, ali udruženj, za polastitev oblasti, kakor sploh onega, kar je navedeno v prejšnji točki.

3. Izdajanje v zakup ali kakršno drugo odstopanje zgradb ali prostorov za zbiranje oseb, ki imajo za cilj pripravo ali delovanje za ustvaritev česa od onega, kar je navedeno v gornjih dveh točkah, ako je dotični, ki je zgradbe ali prostore odstopil, vedel, za kaj se bodo uporabljali.

Zaradi hitrejši in lažje izsleditve krivcev je dovoljeno pristojnim oblastem, da vrše hišne preiskave tudi ponoči.

§ 3. Kakor udruženja in politične stranke s cilji, ki so obeleženi v čl. 1. tega zakona, tako se prepovedujejo in razpuščajo vsa udruženja in politične stranke, ki vrše propagando ali prepričujejo druge, da je treba izpremeniti obstoječi red v državi.

Ravnatoko se prepovedujejo in razpuste vse politične stranke, ki nosijo versko ali plemensko obiležje. Kdor organizira, podpira ali postane član take organizacije, se kaznuje v kolikor to ne spada pod čl. 2. tega zakona z zaporom do 1 leta in z globo do 50.000 Din.

§ 5. Prepoveduje se prirejanje shodov pod vedrim nebom ali v zaprtih prostorih, kakor tudi vsi sestanki brez predhodnega dovoljenja pristojne policijske oblasti. Prijava za shod, odnosno sestanek je treba vložiti najpozneje tri dni poprej. V prijavi je treba naznačiti dnevni red shoda, odnosno sestanka. Kdor postopa drugače, bo kaznovan z zaporom do 3 mesecev in z globo do 5000 Din.

Na vsak shod ali sestanek bo pristojna policijska oblast poslala svojega uradnika kot komisarja, ki ima dolžnost, razpustiti shod v primeru kakršnekoli kršitve zakonov ali odredb.

§ 13. Državni uradniki in uslužbenci, delavci vojnih administracij, uslužbenci samoupravnih teles, ki posamezno ali v večjem številu ali skupno prenehajo vršiti svojo službo v cilju stavke, se kaznujejo z zaporom 6 mesecev do 3 let, hujskači in kolovodje tudi denarno do 10.000 Din, v kolikor ta dejanja ne bi spadala pod udar kakega drugega člena tega zakona. Z isto kaznijo se kaznujejo one osebe, ki so obtožene pasivne rezistence, kršenja pravilnega toka poravnane jim službe ali dela. Minister notranjih del bo v sporazumu z ministrom vojske in mornarice izdal uredbo o pozivanju teh uradnikov odnosno uslužbencev na vojne vežbe v takih slučajih.

§ 14. Osebe, ki poskušajo preprečiti druge osebe, da ne delajo, se kaznujejo z isto kaznijo kot v členu 13. tega zakona, ako njihovo dejanje ni ocenjeno za hujši pregrešek. Z isto kaznijo se kaznujejo ravnatoko tudi osebe, ako se ne razidejo na poziv oblasti, da se odstranijo z mesta, kjer so se nedovoljeno zbrale.

Jasno je, da se bo moral na izjemne razmere ozirati tudi naš stanovski tisk in naša organizacija ter bomo morali z ozirom na te izjemne splošne razmere omejiti in opredeliti svoje delovanje.

Arhitekt Rudolf Trapp-Lajovic Albin:

Zidanje narodnih šol na Češkem.

Po prevratu se je postavilo na Češkem lepo število narodnih šol, zato je mogoče pregledati, kako so se razvile v tem pogledu stavbne razmere.

Kadar se izbira stavbišče, se ozira predvsem na višinsko lego stavbnega prostora. Lega stavbišča z ozirom na lego občine ali mesta se ne upošteva več. Stavbišče na periferiji mesta, proč od tovarniškega in trgovskega nemira, je s stališča higijene in pedagogike večje vrednosti, kakor ono v sredini mesta. Načelo veliko solna in veliko značka zmaguje danes nad malenkostnimi predsodki prejšnjega časa.

Idealno stavbišče je ono, ki je prosto od vseh strani, kjer je mogoče postaviti stavbo tako, da je na vse strani od sosedov enako oddaljena.

Zemljišče, ki meji s svojo severno stranjo na cesto ali ulico, je danes prav tako sprejemljivo, ker more projektant po svojih zmognostih spraviti pročelje stavbe na severni strani v sklad z ulico ali cesto.

Projektantovo prvo delo je, da porazdeli šolske prostore pravilno na štiri strani neba. Za učilnice in delavnice je ugodna južna ali jugovzhodna, da celo jugozapadna stran, za risalnice pride v poštev severna stran, kamor naj so obnjeni tudi kabineti, stranišča, stanovanjska in šolska kuhinja in jedilne šrambe.

Velikost stavbišča se ravna po stavbnem programu. Za državne enorazrednice in dvorazrednice s pripadajočimi jaslji za malo decu stanovanj se kupujejo stavbišča v izmeri 3—4000 m. S postatom stavbnega programa raste tudi zemljišče in letno telovadišče.

Radi konstantnega programa za postavljanje malih šol so se razvili standardni tipi in to sledeči:

1. Enorazrednica s kabinetom in stanovanjem za šolskega upravitelja; 2. enorazrednica s kabinetom, otroškim vrtcem in stanovanjem za upravitelja; 3. dvorazrednica z dvema kabinetoma, otroškim vrtcem s pritisklinami in stanovanjem upravitelja; 4. tri-razrednica z dvema kabinetoma, otroškim vrtcem, stanovanjem za upravitelja in z eno delavnico; 5. štirirazrednica z 2—3 kabineti, pisarno, otroškim vrtcem s pripadajočim kabinetom, malo telovadnico z garderobo, z 1 ali 2 delavnicama in s stanovanjem za šolskega upravitelja ter sobo za samskega učitelja.

Cena takih malih šol se ravna razumljivo po ceni kraja, v katerem se zida. Približni izdatki za tip 1. so: 250—280 tisoč Kč, tip 2.: 320—350 tisoč Kč, tip 3.: 400—430 tisoč Kč in podobno dalje. Standardni tip malih šol je danes za državno stavbarstvo velika nujnost, da se prvič pospeši zidava in da je ekonomična, da država z enotnim tipom nekaj prihrani, ker zida več enakih šol.

Programi meščanskih šol so seveda različni z ozirom na posebne razmere v krajih, kjer se postavljajo.

Državna uprava stremi za tem, da se projekti šol odlikujejo po svoji preprostosti, da so varčnega florisa in da je vnaprej izločen vsak luksuz tako v projektu, kakor v okrasih stavbe. Dolžina učnih sob ne presega 9,5 m, navadno je 9 m, širina 6,3 m in višina 3,6 m. Hodniki so najmanj 2,5 m široki, če pa so na njih tudi obešalniki za oble-

ko, se razširijo za 0,5 m. Stopnišče s stebri se je izkazalo za najboljše, stopnice so 1,6 m široke, pri večjih šolah pa 2,2 m. Risalnice se gibljejo v izmeri 10 m × 6 m. Zbornica je navadno dvoosna soba z dvema oknom, pisarna enoosna z enim oknom. Predsoba pri pisarni se radi varčnosti ne dela. Otroče jaslji se pri malih šolah gibljejo v dolžini 7,5 m. Posebno ugodno se zida otroški vrtec v posebnem pristavku, kjer je stanovanje šolskega upravitelja. Tu je dolžina tolikšna, kakor znaša ploskev celega stanovanja. Na ta način se prav lahko prihrani na kubaturi stavbe in je otroški vrtec za slučaj kake nalezljive bolezni od ostalih šolskih prostorov popolnoma izoliran. K otroškim vrtcem se prizidava navadno enoosni prostor kot prostor za odmor učencev in pa soba za vrtnarico s štedilnikom.

Stranišča z izolacijskim predprostorom so razdeljena tako, da ima vrtnarica svoj sedež, otroci pa 2—3 male sedeže in več otroških posodic. Stranišča v šolski stavbi so deljena po spolu, in sicer tako, da ima vsak razred v vsakem nadstropju po en sedež. Za učitelja je posebno stranišče. Pri večjih šolah se dela pri telovadnici straniščna skupina, ki je dostopna iz garderobe ali pa iz hodnika.

Pri meščanskih šolah se prhe v telovadnici niso obnesle, učenci jih nočejo rabiti. Telovadnice so 8—9 m široke in 15—17 m dolge. Višina ne presega 5,5 m. Delavnice se delajo v suterenu v velikosti učnih sob z višino 3 m. Večje šole dode dvigala za premost in drva. Stanovanja šolskih upraviteljev se delajo v posebnih stavbah z višino navadnih stanovanj t. j. 3 m in obsegajo 2 sobi, kuhinjo in vse potrebne pritlikline. Stanovanje šolskega sluga se napravlja tako, da ima lahek pristop k vsem šolskim prostorom. Navadno obsega kuhinjo in sobo s potrebnimi pritliklinami. Suterensko stanovanje za hišnika se kot nehigienično odklanja in je na deželi sploh nepotrebno. Tako je razmerje šolskih in stanovanjskih prostorov, ki še davno ni idealno, temveč se je razvilo pri državnih stavbah iz ozirov varčnosti. Za višino stavb nad terenom je treba še pripomniti, da se šolsko poslopje postavi 0,8—1 m, stanovanjska hiša pa 0,6 m nad terenom, po krajevni potrebi pa seveda tudi višje. Če pa so v suterenu projektirane delavnice, tedaj je najnižja terenska višina 1,6 m od zravnanih.

Ko je šolsko poslopje postavljeno, je treba urediti še šolsko zemljišče. Pravilo se razdeli tako, da je pri stanovanjski hišici gospodarsko dvorišče z malim gospodarskim poslopjem, ki je lahko zidano ali pa leseno. Tu je hlevček s kurnikom, drvarnica, mala lopa in pralnica. Ostalo zemljišče se porabi za botanični in užiten vrt ter za letno telovadišče. Preden se začne zidati, se navadno postavi tudi šolski vodnjak na sesalno.

Kar se tiče zidanja državnih šol z umetniške strani, se zahteva od projektanta kar največ. Stavbe morajo podati pri reduciranih stroških kar najvišjo umetniško višino. Uporabljati se morajo vse moderne konstrukcije, v kolikor so praktične in če stavbe po nepotrebnem ne podražujejo. Samo konstrukcija ravnih streh, katere je moderna arhitektura proglasila kot nepogrešljivo značajnost sedanjih stavb, se je do sedaj uporabilo prav malokdaj, to pa iz razloga, ker so državne šole večinoma na državnih mejah, torej v goratih krajih, kjer leži sneg po več mesecev, poleg tega pa ravna streha ne poceni stavbe, temveč jo še podraži.

Arhitektura malih šol mora biti prilagojena svoji okolici. Ravno tako kakor je kulturni človek, ki živi na deželi, prisiljen da izpremeni svojo zunanost tako, da se preveč ne razlikuje od ostalega prebivalstva in da ne kaže svoje popolnoma druge provenienice, mora tudi arhitekt preštudirati značaj pokrajine in stavbeni slog občine. Gledati mora, da uporabi pri arhitekturi stavbe, ki jo projektira, arhitektonične motive in material, ki je v kraju, kjer naj šola stoji. Vsakega inteligentnega človeka neprijetno dirne, če vidi v gorski vaseci, kjer stoji druga poleg druge same revne kočice, z revno cerkvico in še revnejšim zvonikom, vse to pokrito z deskami, kar nenkrat šolsko poslopje v popolnoma tuji arhitekturi, ki naravnost izziva ogorčenje.

In vendar se da tako uspešno uporabiti v stavbarstvu tudi lepo narodne motive. Temeljni nadzidek iz grobo obdelanih kvadratov, gladke omet brez vsakih okraskov ali fasadnih lomljenj, enostavni napuš iz lesa ali iz opaža in ometa, pred vhodom v šolsko poslopje stopnišče, pokrito s streho, ki jo nosijo primerni stebriči, okrašeni na krajevni način, štiti se delajo v podobi narodnih nadoknic, ki so baš v narodnem stavbarstvu silno zanimive, pri oknih stanovanjske hiše leseni okvirji, ki so profilirani ali izrezani, polkna v narodnem slogu itd. Vsi leseni deli se napoje s karbolinejem, da izgledajo kot star les. Prazne fasadne ploskve se izpolnijo z leseno mrežo iz letov, da se napelje divja trta ali kaka druga rastlina plezalka.

Razumljivo pa je seveda, da se zidajo po mestih in velikih industrijskih središčih narodne šole popolnoma v duhu moderne arhitekture. Take šole se opravijo stavbnemu programu primerno in s posebnim ozirom na važnost mesta, kjer stoje.